

Alija Behram
Vječna plovidba izvorištima

Sa Predragom Matvejevićem "između azila i egzila"
i uz najnovije izdanje "Mediterskog brevijara"
Mediteran, opsesija i sudbina

Kulturna knjiga "Mediterski brevijar" Predraga Matvejevića pojavila se nakon 15 godina u novom, dopunjenom izdanju ([VBZ studio Zagreb](#)), nakon što je u proteklih dvadesetak godina – u kojima je ovaj ugledni intelektualac živio, uglavnom, između "azila i egzila", kako uobičajava reći, na relaciji od pariške "Sorbone", do rimske "La Sapience", doživjela 20 izdanja i prevedena na isto toliko jezika svijeta, uključujući izdanja na japanskom jeziku, zatim grčkom, arapskom, turskom... Impresije o novom izdanju "Brevijara" Predrag je najprije podijelio sa svojim Mostarcima, a odmah zatim na promociji i u Sarajevu, u elitnom krugu sarajevskih kolega razgovarao ne samo o "Mediterskom brevijaru", nego i bosanskohercegovačkoj depresivnoj svakodnevnici, gibanjima u regiji, Evropi i mogućim integracijama...

S lijeva: Fuad Čatović, Alija Behram, Predrag Matvejević

Sarajevskim prijateljima Predrag će reći da je za njega "novo izdanje Brevijara nada da su i za njega prošla crna vremena na ubogom Balkanu". Teških godina u kojima je, ne svojom voljom, morao napustiti svoj zagrebački dom, prisjeća se ovako: "Posljednje izdanje "Mediterskog brevijara" na našem području izašlo je 1991., dakle, prije 15 godina. Nakon toga, ja sam postao nepodoban. "Brevijar" na našim prostorima niko više nije htio objaviti. Jednom sam se pojavio nekom izdavaču u Hrvatskoj, a on mi je rekao: "Samo mi još ti trebaš!"... To su bile godine kada sam ja kritički pisao o raznim pojavama u Hrvatskoj i na tlu cijele Jugoslavije. Poznato je da se ja nisam nikada mogao saglasiti sa tuđmanovskom politikom, a pogotovo kada

je u Bosni i Hercegovini učinila ono što jeste...”

Matvejević je sve protekle godine, kako kaže, bio na strani žrtve – a BiH jeste bila žrtva, sve ove godine... ”Žalosti me stalna težnja da se bosanska sudbina vezuje uz činjenicu da su se Srbija i Crna Gora odvojile. Ja nisam bio za to odvajanje. Ali, rastanci su, izgleda, bili neminovni i tu nije kraj. Kosovo ima 95 posto Albanaca i, poslije svega što se dogodilo, njega niko neće moći ponovo združiti sa Srbijom, unatoč ustavnim referendumima. Niko ga neće moći pridružiti Srbiji, situacija je takva. Nakon ta dva gubitka, oni govore – e, hajde da nam u Bosni ostane nešto. I tu je ta opaka igra, odvojite srpski dio od Bosne, kao da je Bosna kriva za sve to što se dešava, kao da Bosna nije uvijek bila jedna zajednica naših naroda kroz povijest. Rasplet će odrediti drugi... nema u svijetu te snage koja bi nekom dala neku pokrajinu. Hercegovinu Hrvatskoj, a Republiku Srpsku Srbiji. Mi smo u stvari pod protektoratom, ali treba znati da je Evropska kultura nikla na Balkanu. Što se tiče bosanskih Muslimana, naših Bošnjaka, imam jednu poruku: ja sam tokom posljednjeg rata uvijek bio na strani žrtava. Muslimani su često prikrivali da su oni Sloveni. Ipak, to su naša slavenska braća. Naši Muslimani su Slaveni, u velikom procentu. Primili su monoteističku vjeru, islam i tu su stoljećima, živimo jedni uz druge. Moramo živjeti zajedno, ili ćemo biti nesretni Balkan u kome se prolijeva krv, ili ćemo biti civilizirane zemlje u kojima ćemo moći pronaći moderne političke formule preko kojih ćemo komunicirati. U tom procesu, BiH ima presudnu ulogu. Ako se ovdje stvori jedan civilizirani stav koji će svim trima narodima dati prava, ali ne prava koja ruše zajedničku državu Bosnu i Hercegovinu, imamo priliku za miran i skladan suživot u evropskom okrilju. Ja se nadam tome, ja priželjkujem takvu perspektivu BiH.”

Sa svoje ”osmatračnice” u Rimu, gdje kao redovni profesor predaje slavistiku na prestižnom univerzitetu ”La Sapienza”, Predrag Matvejević aktivno prati sve događaje koji se tiču regije nekadašnje Jugoslavije. Kaže da ga razočarava radikalizacija političke scene u BiH, posebno istupi Milorada Dodika i stalni pokušaji da se problem Kosova ”na mala vrata” uvede i u BiH. ”Dodik nas je razočarao svojim ponašanjem. Mnogi su Bošnjaci i Hrvati pomislili da je Dodik pravi čovjek. Vidio sam reakcije dijela Srba koji su spremni da krenu za Dodikovim idejama. Međutim, Dodik nije rješenje za našu braću Srbe na ovom prostoru. Što se tiče Kosova, vani postoji strah da se budućnost Kosova poveže sa sudbinom Bosne. Ali, Zapad neće dopustiti da se ta priča prenese na Republiku Srpsku. Istina, bit će teške konsekvence, jaka presija, ali i u slučaju nekog pokušaja, Zapad neće dopustiti još jednu balkansku dramu. Ne zato što voli Balkan, već zato što ga skupo košta. Sve će se učiniti da Bosna ostane u svojim granicama i da krene naprijed, da funkcioniра kao jedna prava i pravna država.” Na pitanje kako se iz perspektive intelektualne Evrope gleda na najnovija događanja i rasprave, pa i sukobe zagovornika tradicionalnog i radikalnog islama u BiH, Matvejević kaže: ”U BiH postoji taj problem, a vidio sam i dramatična dešavanja u Sandžaku. Mislim da se, nažalost, pokušava uvesti nešto što ne pripada našim ljudima i običajima. Ali, te stvari mogu riješiti samo muslimani između sebe. Onaj ko se upliće, ko želi nametati svoje stavove, doživjet će suprotne rezultate. Pogotovo se ovo tiče onih koji govore da su vehabije osvojile Bosnu, da naši Bošnjaci postaju fundamentalisti... No, generalno gledajući, islam jednim velikim dijelom proživljava jednu alternativu koju je stoljećima

proživljavalo kršćanstvo. Kršćanstvo je proživjelo alternativu jedne velike agresivnosti tokom križarskih pohoda, inkvizicije, spaljivanja na lomači, progona vještica. Tada se javila ideja: modernizirati kršćanstvo ili kristijanizirati modernitet. Nisu uspjeli kristijanizirati modernitet. Sada je pred islamom ta dilema, da li modernizirati islam ili islamizirati modernost... I u Evropi, nažalost, postoji tendencija da se identificira nešto što nije identično. Proistovjećuju se islamizam, integrizam i fundamentalizam, koji se, opet, dijeli na mističnu, bezopasnu i agresivnu komponentu. Ništa od toga nije isto. U nastojanjima da se Bošnjacima imputira terorizam sudjeluju, nažalost, i neki hrvatski i srpski nacionalisti. Oni su širili tezu kako su svi muslimani teroristi, šire vijest da muslimane plaća Saudijska Arabija. Zbog neke skromne pomoći, poput izgradnje poneke džamije, jedan se cijeli narod prikazuje kao teroriste, a to je, zbilja, nedopustivo. Kažem to s dubokim uvjerenjem. Hrvati i Srbi time čine magareću uslugu sebi i odnosima među građanima...”

Uz 14. februar, Dan oslobođenja Mostara od fašizma, Predrag je sa mostarskim prijateljima obišao Mostar, uzduž i poprijeko. Kao počasni doktor mostarskog Univerziteta ”Džemal Bijedić” obratio se studentima i kolegama profesorima u povodu 30. godina ove visokoobrazovne institucije. Poslije položio karanfile na humke poginulih rođaka i prijatelja, na partizanskom spomeniku. Pod Starim mostom, ekipa italijanske TV Rai Due snimala njegov dokumentarni portret, dok su mu prilazili sugrađani da pruže ruke, da ga zagrlje, čestitaju, ponude kafom, šampitom, baklavom... U Šantićevoj, snimali scene u ambijentu ruševina zaostalih iza rata. Sa prozora zatvora, u istoj ulici, mahali mu zatvorenici i uzvikivali: ”Predrag, majstore...”. A on njima: ”Ćao raja, sretno...”

”Imam dvije tetke ovdje, pomažem koliko mogu, kao i pisce iz Zagreba, Beograda, Sarajeva... Kada god dođem u Mostar rastužuje me jedna činjenica: granica koju ponovo izgrađeni most nije mogao premostiti – granica među ljudima. Tragedija našeg Mostara još traje... ja sam imao žrtve u Mostaru, u svojoj porodici i vidim da još uvijek postoji taj zid duha. Ali, isto tako ohrabruje me što vidim na zapadnoj strani grada mnoge koji se stide Heliograma, Dretelja, rušenja Starog mosta... A vidim i ljude koji žele da se približe jedni drugima. To me veseli i zbog toga dolazim, i sve više ću dolaziti. Vidim da i u tim ljudima sazrijeva ta svijest o potrebi zajedničkog života. Bilo bi dobro da kršćani, oni koji vjeruju u ljubav prema bližnjem, što propovijeda Isus Krist, dakle, da oni koji znaju božije zapovijesti, dio svoje vjere primijene na stvaranje bratskog odnosa. Na muslimanskoj strani ja vidim jednu ranjenost, jednu društvenu paralizu. To će trebati prevladati. S druge strane dualitet mentaliteta – jedni žele zajedno, jer smo upućeni jedni na druge, drugi da zadrže status quo kojeg svijet ne želi i kojeg najbolji ljudi ovog tla također ne žele... Ne želim slati nekakve posebne poruke Mostarcima: ja ih sve volim, a ovo što govorim, ja to tako gledam, ja sam kritički intelektualac... Mi moramo krenuti preko mosta...”

Alija Behram

Jure Kaštelan: ”Svaka rečenica ”Mediterskog brevijara” neodoljivo raspiruje žeravice naših znatiželja, analogije doživljaja, znanja i saznanja. Snaga teksta je u tome što nas prenosi u izvantekstualni realitet, mitski,

povijesno-stvarni, nadstvarni... Slika se dovezuje na sliku, misao na misao, činjenica na činjenicu. Matvejević otvara prozore suncu... Ova je knjiga dragulj, kuriozitet i zagonetka. Na trenutke je razigrana, često svojehlava, stalno zadivljujuća. U njoj se spajaju filozofija i imaginacija s enciklopedijskim znanjem.”

(Iz recenzije za prvo izdanje knjige)

Jonathan Levi (Los Angeles Times): ””Meditranski brevijar’ nije ni zbirka priča ni almanah činjenica. On je kudikamo više destilirani od takvih djela. Matvejević je mirno slijedio brod Marlowea, iskrcavao se u La Speziji ili Buenos Airesu da popije prosecco s Calvinom ili Borgesom... Tko može posumnjati da će ovaj brevijar pripasti posthumnoj Borgesovoj biblioteci...”

Nikola Kovač, akademik: ”Kao rođeni mediteranac, Matvejević zna da meridijani i paralele, te imaginarne mape, prožimaju ne samo tijelo zapadnoevropske kulture i civilizacije nego i povijesti i sadašnjosti, on zna da Mediteran nije samo geografija, nego i opsesija i sudbina. Filologija kamena, mora i neba, smokve i masline ostvaruje se kao ključ čitanja povijesti i mita, kulture i prirode... Mediteranski brevijar je knjiga o tropima zapadne civilizacije; izbjegavajući opća historijska i teorijska znanja, ova knjiga se radije oslanja na empirijske doživljaje, na kosa čitanja. I upravo u tom zanemarivanju znanstvene akribičnosti, u tom traženju vlastitog doživljaja – ova knjiga dobija na literarnoj svježini i autentičnosti...”

<http://www.most.ba/120/006.aspx>